

Novalis'te Doğa-İnsan İlişkisi: Sınırlarla Oynama Deneyimi

The Nature-Human Relationship in Novalis: The Experience of Playing with Boundaries

CELAL SABANCI

Artvin Çoruh University

Received: 10.04.2025 | Accepted: 30.06.2025

Abstract: Novalis, a key thinker of German Romanticism, wrote literary and philosophical works that examined the relationship between nature and man from an unconventional standpoint. This study seeks to elucidate Novalis' conception of humanity within the context of his interpretation of nature, which portrays nature as a subject. To this end, the comprehension of humanity within modern science and philosophy was called into question, and the notion of man as a rational being was critically examined. Novalis questions the belief that humanity has a special role in nature. He warns about the dangers of people mistakenly thinking their higher status is justified. He believes that nature is not something humans can control, contrary to what modern science suggests. Novalis, who rejects Fichte's division between "I" and "not-I" in the relationship between nature and man, believes that we should also consider nature itself to be a subject. Through the problematization of the self-design of the human being, the basis for a healthier relationship with nature is created.

Keywords: I, Not-I, Nature, Human, Novalis.

Giriş: Novalis'te Doğa

Filozof-şair Novalis, Alman Romantik hareketinin öncü düşünürlerinden biridir. Matematik, fizik, jeoloji, mineroloji, felsefe ve ekonomi alanlarında donanıma sahip olan Novalis özellikle Kant ve Fichte'nin düşüncelerinden etkilenmiştir. Romantik dönemin felsefi ve şiirsel temelini geliştirmekte önemli bir rol oynamıştır (Becker & Manstetten, 2024, s. 102). Romantizm, aydınlanma karşıtı fikirler barındırır. “Romantizmi hazırlayan *Sturm und Drang* akımı tabiata, hayal gücüne, duygulara, dehaya, akıl dışı güçlere, bireyciliğe doğru attığı adımlarla Aufklärung'un sertliğini kırmıştır” (Aytaç, 2005, s. 234). Hartman romantizmi kendine özgü bir yaşam tarzı olarak tanımlarken, onun özünü kavramanın imkânsızlığına vurguda bulunur. Bu, bireyin karşısında duran şeyin büyüklüğünün farkındalığının bilincine ilişkin acizliğidir (Hartman, 1960, s. 160). Bunun yanında Romantizm ilk bakışta anlaşıldığı gibi duygusal bir ruh haline kapılmanın kendisi olmayıp; anlaşılmaz olanın farkındalığına yönelik çağrıya kulak kabartmaktır. Novalis de doğayla ilişkisinde insanın kendine özgü bir misyonu ve yolu olduğunu düşünür ve kendisini bu çağrıya yazgılı kılar.

Adı Romantik okulun büyük mistiklerinden biri olarak telaffuz edilen Novalis, bu ünü teoloji ya da dinle ilgili çalışmaları dolayısıyla değil bizatihi kendi duyumsama biçimi dolayısıyla elde etmiştir. Bu onun gündelik hayatın rutininde yönünü ruhani dünyaya yöneltmesiyle ilgilidir. Ruhani dünyanın onun için esas dünya olduğunu ve onun dünyevi sınırlandırmalardan azade olduğunu söylemek mümkündür (Toy, 1918, ss. 14-15). Canlılığı, muhayyileyi, aklı yalnızca insana izafe ederek ona ayrıcalıklı bir konum sağlamaya yönelik düşüncenin kendisi bu açıdan anlamsızlaşır. İnsana ayrıcalıklı bir konum atfetmek ve onu dünyanın sahibi olarak görmek aşılması bir anlayış olmak durumundadır.

Modern dönem, insanı doğayla rakip olarak tasarlayan bir algoritmaya sahiptir. Modern bilimin ve felsefenin kodları hâkim paradigmanın bir eseri olarak insanı, tabiat karşısında bir güç varlığı olarak resmeder. Aklın insana kurduğu en büyük tuzaklardan biridir bu. Çünkü kendi aklının ona öğrettiği alet yapma yeteneğiyle birlikte doğaya yıkıcı anlamda ilk kazmanın vurulduğu dönem bu dönemdir. Daha sonra adını bugün medeniyet olarak koyduğumuz yeni bir kültür çıkmaya başlar ortaya. Bu kültürde insan kendi spiritüel doğasını ihmal etmeye meyleder. Ancak insanı ikili bir yapıdan

mürekkep olarak düşündüğümüzde insan varlığı maneviyatıyla olan irtibatını canlı tutmak yönünde bir ihtiyacı her zaman barındıracaktır. Novalis insanın fizik yanını ihmal ederek doğadan uzaklaştığı düşüncesindedir. Bu durumu aşabilmenin imkânı doğaya bağlı olmak ve onun bir parçası olduğunu kabullenmektir. Bu, doğanın sürekli yaratıcı bir edimle kendisi için var olduğu fakat bir anlamda da insanın kendisine içkin olduğu bir bütün olarak tasarlanmasına imkân sağlar.

Novalis'in doğa insan ilişkisi kavrayışı son dönemlerde yapılan çalışmalarda modern ekolojik krize yönelik çözüm önerileri bağlamında değerlendirilmektedir. Romantik yabancılaşma anlayışının ekolojik krizin ana kaynaklarından biri olan doğa-insan karşıtlığına meydan okumak için önemli bir başlangıç noktası olarak görülebileceği iddiasını taşıyan çalışmasıyla Alison Stone bu bağlamda, eğer bu krizi yeterince ele almak ve yanıtlamak iddiasındaysak, kendimizi düşünsel anlamda yeniden kurmamız ve geniş kapsamlı bir şekilde doğal dünya ile uzlaşmanın formülünü yeniden düşünmemiz ve hayal etmemiz gerektiğini düşünür (Stone, 2013, s. 52). Bu öncelikle kendiliğimizle ilgili kavrayışımız üzerine düşünmeyi gerektirir. Novalis'in çıkış noktası tam olarak budur.

Becker ve Manstetten modern ekolojik krize ilişkin çalışmalarında benzer bir perspektif ortaya koyarlar. Bu çalışmaya göre Novalis'in düşüncesi insan doğa ilişkisi ile ilgili olarak yeni bir bakış açısı sunmakla birlikte günümüz çevre felsefesi için verimli bir alan teşkil etmektedir. Fichte felsefesinde insan doğa karşıtlığının modern insan merkezci yaklaşımın bir ürünü olduğunu dile getiren çalışma, Novalis'in Fichte eleştirisinden hareketle doğayı bir karşıtlık ilişkisi zemininde görmek yerine doğadaki olağan akışa müdahale etmeden barışçıl bir ilişki tesis etmek gerektiğine vurguda bulunur (Becker & Manstetten, 2004). Bunun yanında Mahoney, *Sais Çırakları* ve *Heinrich von Ofterdingen* gibi metinlerin sağladıkları yararı verdikleri yanıtlardan ziyade okurun zihninde oluşturdukları sorularla ölçmenin daha uygun olduğunu düşünür ve dünyanın gerçekten de bizim "oikos"umuz olduğu, gerçekten de evimiz olduğu şeklindeki ekolojik kavrayışın farkına varma arayışımızda Novalis'in bize hala hoş bir yol arkadaşı olarak hizmet edebileceğini ve Novalis'in yarım bıraktığı metinleri yazmaya devam etmenin bizim misyonumuz olduğunu belirtir (Mahoney, 1992, s. 124). Bu algıya dönüşen duyularımızın belirleyici bir perspektifi olduğunu

ihmal etmemizi gerektirir. Doğa tüm ihtişamıyla karşımızda durmaktadır. Değişen ve dönüşen şeyin kendisi tam anlamıyla bir gerçeklik olabilir. Doğru soruları sordüğümüzda doğanın sesini işitemememiz ve onun görkemini algılamamamız için hiçbir neden yoktur.

Valpione doğa-insan ilişkisinin çevreci bir perspektifte ele alınmasına ilişkin çalışmasında Romantiklerin Fichte'nin felsefesini Spinoza'nın düşüncesiyle ve dolayısıyla doğa felsefesi ve doğa bilimleriyle bütünleştirmeye çalıştıklarını, bunun ikili özdeşlik fikrine meydan okuyan bir dâhil olma metafiziği olduğunu iddia eder. Böylelikle doğa-insan ilişkisini karşıtlık üzerinden değil, karşılıklı aidiyet ilişkisi bağlamında okumak gerekir. Novalis'i tam anlamıyla çevreci ya da ekolojist olarak değerlendirmek yerine, eserlerinde proto-çevreci düşüncelerin yer aldığını ve bunun verimli bir biçimde kullanılabileceğini söylemek mümkündür. İnsan ve dünyası arasındaki ayrılığı bir yanlısıma olarak gördüğümüzde ikisi arasındaki ilişkinin, her birinin diğerinin içinde olduğu bir ilişki olduğunu ifade edebiliriz. Bir bireyi kendi dünyasından soyutlamaya çalışmak mümkün olmayacaktır, çünkü o hem çevresini içerir hem de çevresi tarafından içerilir (Valpione, 2023, s. 12). Ait olmak ya da sahip olmak kodlarıyla okumaya kalkıştığımızda doğa-insan ilişkisinde hep bir hiyerarşi gözetmek durumunda kalırız. Bu hiyerarşiyi aşmanın yolu kategorik olarak ayrımlara gitmemektir. Doğayı kendi gerçekliği içerisinde temaşa etmek onun üzerine düşünen, onunla hemhal olmuş bir varlık anlayışı aracılığıyla mümkün olur.

Novalis'in doğa ve insan ilişkisi kavrayışı onun madencilik çalışmalarıyla bağlantı içerir. Bizzat doğanın kendisiyle kurduğu bu birincil ilişki sayesinde Novalis doğayı tam anlamıyla kendi bağrından kavramaya başlar. “Doğanın sırrını onu meydana getiren canlıların içinde görmek veya doğa varlıklarını kutsal birer yazı gibi yorumlamak düşüncesine dayalı doğa felsefesi, Novalis'i mineroloji çalışmalarına iten nedenlerden biridir” (Sarı & Çoraklı, 2003, s. 11). O, *Heinrich von Ofterdingen* adlı romanında “madencilik tanrının kutsaması lazım çünkü madencilikten başka hiçbir sanat, insanları daha mutlu ve asil kılmaz ... yalnız madenci ışık ve huzurun cazibesini, açık havanın ve etrafındaki manzaranın faydalarını bilir” (Novalis, 2014c, s. 71) ifadesine başvurarak doğayla doğrudan edinilmiş tecrübi bir ilişkinin önemine dikkat çeker. Dilthey “Novalis bize her şeyi kendi ışığında gösterir” demek suretiyle dünyanın ona görüldüğü biçimiyle,

Novalis'in felsefesinde dünyanın bizleri, güneşin son ışınlarıyla dağlardan inen bir yürüyüşçünün etrafındaki sessiz bir vadi gibi kucakladığını; dağların bizi rahatça çevrelediğini ancak bizleri kısıtlamadığını yolların huzursuz şehirlere ve ötesindeki ülkelere götürdüğünü asla hissettirmedeğini belirtir (1921, s. 268). Bu, doğanın bizatihi kendisine içkin bir insan tasavvuruna ulaşmak açısından önemlidir. Çünkü Novalis'e göre doğanın kendisini bir yazar ya da sanatçı olarak tanıtmak gibi bir arzusu yoktur; doğa kendisini izletir (Novalis, 2003b, ss. 57-58). Yaratım sürecinde kendisinin, kendi sanatçısı olduğu büyümlü bir hareket vardır. İnsan tam da bu nedenle parçası olduğu doğanın labirentlerinde kendi gizinin izini sürer.

Sais Çırakları Novalis'in madencilik çalışmalarıyla, Romantizmin doğa kavrayışını sentezlediği eseridir. Novalis *Sais Çırakları*'nda doğayla ilişkisinde insanın "türlü türlü yollardan gittiğini" ve doğanın her bir elementle karşılaştığında "büyük bir şifreli yazıya aitmiş gibi görünen olağanüstü figürler oluştuğunu" gördüğünü ifade eder (Novalis, 2017, s. 17). Çırakların ustası doğayı anlamakta ustalaşmış, doğal güçler ve görünüşlerle, herhangi bir şeyi nerede ve nasıl bulacağını öğrenmiş, yeni sesler ve melodiler peşinde koşan biri olarak resmedilir (Novalis, 2017, s. 21). Bu, doğanın tılsımını insana açmasının yolunun insanın buna yönelik motivasyonun bir ürünü olarak görülmesini gerektirir.

Doğayla irtibatımızda doğanın gizini deneyimlemeye çalışmak en büyük ödevdir. Bu ödevi yerine getirirken herkesin kendi yolunu yürümesi gerekir ve bu yolun sonunda dönülen yer aynı meskendir: kişinin kendi yurudur. Sais'in peçesini kaldırmak asıl görevdir. Hartman bu bağlamda "doğanın yüzündeki gizem perdesini aralayan kişinin kendi gerçek doğasıyla yüz yüze geleceğini" (Hartman, 1960, s. 191) belirtir. Novalis kendisinden yola çıkarak kendisine doğru bir yolculuğa koyulur. Bu anlamda dışsallık olarak betimlediğimiz şeyin en nihai uğrağı kişinin kendi benidir. "Sais, yaratılışın ve doğanın gizemlerini peçesiyle örten İsis'in şehri olarak biline gelmiştir. Novalis de yakından tanıdığı Schiller'in "Sais'teki Peçeli Heykel" şiirinden esinlenerek Sais imgesi etrafında şekillenen kendi anlatısını yazmıştır (Novalis, 2017, s. 27). Bu anlatı insanı doğanın efendisi sayan anlayışa

¹ Schiller söz konusu şiirinde peçeyi kaldırabilecek istisnai bireylerin olabileceği yönlü bir anlatı sunar. Bunu hem cesaret hem de erdem gerektiren bir durum olarak hakikatin sırrına vakıf olmanın bir yolu olarak gösterir.

eleştirel bir bakış sunar. Modern dönemde doğa ve insan ilişkisi yanlış anlaşılmış ve doğa, üzerinde güç kullanılabilir ve tüketilebilir bir hazine gibi resmedilmiştir.

Tabiatı maddi bir obje olarak gören anlayışa “tabiat, tek bir kişinin tekeline girmek istemez. Maddeleşen tabiat, huzuru uzaklaştıran kötü bir zehre dönüşür ve her şeyi tek bir mal sahibinin elinde toplayan, beraberinde sonsuz dert ve vahşi arzuları da getiren zararlı bir zevk halini alır. Gizlice mal sahibinin toprağını kazar ve onu açtığı çukura gömer ve böylece tüm insanlığa ait olma arzusunu tatmin eder” (Novalis, 2014c, s. 71) diyerek aslında tabiatın maddeleştirilip mülk haline getirilemeyeceğini ifade eder. Bunun yanında o, *Çiçek Tozları*’nda “doğa ebedi sahip olmanın düşmanıdır... dünya bütün cinslere aittir; her biri her şeyde hak sahibidir” (Novalis, 2014a, s. 17) ifadesine başvurur. Tüm cinslere ait olmak demek hiç kimseye ait olmamak demektir. Üzerinde aklının verdiği güçle tahakküm kurma arzusu olan insanın çukurudur tabiat. İnsan o çok güvendiği aklıyla birlikte hükmetmeyi arzuladığı doğanın kollarında bulur kendisini.

Peki, doğaya nasıl yaklaşmamız gerekir? Bunun için insanın önce kendini tanıması gerekir. İnsanın kendini tanıma biçimi doğayla kurduğu ilişkiyi belirleyecektir. Sokrates’in “Kendini Bil!” düsturuna sarılması ve *Alkibiades I* diyalogunda kendi ile ilgilenmenin ne anlama geldiği yönündeki araştırması Novalis felsefesinde de karşımıza çıkar. Novalis’in *Heinrich von Ofterdingen* adlı yapıtında Sfenks’in dünyayı kim tanır sorusuna Fabl, kendini tanıyan diye karşılık verir (Novalis, 2014c, s. 136). Bunun yanında insan kendini tam olarak anlamadan başkalarını tam olarak anlamayı asla öğrenemeyecektir (Novalis, 2014a, s. 19). Yani doğayı tanımlayabilecek kişi evvela kendini tanımalıdır. *Alkibiades I* diyalogunda Sokrates kendi ile ilgilenmenin kendine ait şeylerle ilgilenmek anlamına gelmediğini söyler. Bu açıdan baktığımızda doğa ile kendimize ait bir şeymiş gibi değil, bizzat kendimizmiş gibi ilgilenebiliriz. Novalis felsefesinde doğa ve insan birbirine içkindir. Novalis bunu “bir insan bir şeyin çekirdeğini içinde taşııyorsa o şeyden nasıl haberdar olabilir? Anlayacağım şeyi, kendi içimde organik olarak geliştirmem gerekir” (Novalis, 2014a, s. 17) şeklinde özetler. “Novalis insan ve doğanın birliğini o kadar güçlü bir şekilde görür ki, diğer doğa filozofları gibi insanı bir mikrokozmos ve doğayı bir makroantropos olarak görmekle kalmaz; doğayı evrensel bir mecaz, ruhun sembolik görüntüsü olarak

tanımlar” (Kluckhohn, 1961, s. 28). Novalis'te bir özne olarak insanın doğa karşısındaki durumunu ve aynı şekilde doğanın insan karşısındaki durumunu anlayabilmemiz için onun hareket noktalarından biri olan Fichte'nin ben kavrayışına yönelik eleştirisine bakmamız gerekir.

Novalis'in Fichte Eleştirisi Bağlamında Ben Kavramsallaştırması

Novalis'in doğa felsefesi onun ben kavramsallaştırmasıyla doğrudan ilişkilidir. Novalis Fichte'yle tanışmış ve ondan etkilenmiştir. Fichte'nin özne kavrayışı modern özne kavrayışının bir uzantısı olarak görülebilir. Fichte'nin temel ayrımı ben ve ben olmayan arasındaki ayrımdır. Fichte'de ben aktif bir etmen olarak ben-olmayan üzerine düşünüp, onu kendi amacına uygun bir biçimde tasarlar ve böylelikle ben olmayana bir üstünlük kurar. Ben, ancak doğayı kendi özüne karşıt bir şey olarak alırsa kendi özgürlüğünü kavrayabilir ve ben olmayan karşısındaki başkalık ve üstünlüğünü anlayabilir (Gökberk, 2012, ss. 373-374). İnsan öznesinin varlığını *sum, ergo sum*² (Fichte, 2024, s. 37) biçiminde formüle eden Fichte'ye göre Ben'in karşısına bir ben olmayan dolaysız olarak yerleştirilir (ss. 42-43). Diyalektik metodun gereği olarak bir karşıtlık ilişkisi tasarlayan Fichte için merkezi rol Ben'e verilir.

Fichte'nin insan benine yönelik duygusal dışavurumu olarak nitelendirilebilecek *İnsanın Saygınlığı Üzerine* adlı metni onun doğa-insan kavrayışı bakımından bir insan güzellemeyle başlar. Ona göre,

İnsan adını attığında uyanan doğa, onun karşısında kendisini ondan alacağı yeni ve daha güzel bir yaradılış için hazırlar. İnsan bedeni bile, mevcut maddeden biçimlenebilir olan en tinsel şeydir. Meltem, insanın olduğu atmosferde daha hafif, iklim daha bir yumuşak olur; doğa, insan tarafından canlı varlıkların bir evi ve bir koruyucusu haline dönüştürülme beklentisi ile canlandırılır. (Fichte, 2021a, s. 56)

Böylelikle Fichte insana doğayı tanzim etme misyonu yüklemiş olur. Bunun yanında “varoluşunun doğası gereği insan, kendi dışındaki her şeyden bağımsızdır” (Fichte, 2021a, s. 57) ve kendisini belirler (Fichte, 2021b, s. 299). Fichte hiçbir doğa yasası veya doğa yasasının hiçbir sonucuyla değil, mutlak özgürlükle ve bir geçişle değil bir sıçrayışla insanın akla

² Varım, öyleyse varım.

yükseleceğini belirterek (Fichte, 2021b, s. 298) doğayla akıl arasında bir karşıtlık ilişkisi kurar. Bu karşıtlık çerçevesinde doğanın aklın emrinde olması ve aklın doğaya karşı birbiri ardınca zafer kazanması gerektiğini ifade eder (Fichte, 2021c, s. 137). Doğa insanın belirleniminin nesnesidir ve “benin kendi üzerine refleksiyonunun her bir nesnesi, sonuçta onun kendi istemesi olur” (Fichte, 2021d, s. 222).

Bilim İnsanın Belirlenimi Üzerine Bazı Dersler’de Fichte toplumdaki sınıflar arasındaki farka değindiği bölümde topluluğun ferdi olarak insanların doğayla kurmuş oldukları ilişkide kolektif bir biçimde mi hareket etmeleri yoksa ferdi olarak mı hareket etmeleri gerektiği noktasında seçimin bireyin kendi tercihi olduğunu ifade ederek aslolanın (yasanın) “doğayı amaçlarının emrine ver” şeklinde buyurduğunu belirtir (Fichte, 2021c, s. 138). Buna göre “insanoğlu, onu ele geçirip üzerinde mutlak bir egemenlik kurmak üzere doğayı öz derinliğinden kavrayacaktır” (Fichte, 2021e, s. 308). Bu, insanın aklı vasıtasıyla yapacağı bir şeydir ve aklın özgürlüğe malik olması gerekir. “Her nerede akıl özgürlükle henüz işleyemiyorsa, bir yasanın ya da doğanın gücü olarak edimde bulunur” (Fichte, 2021f, s. 316). Fichte doğayı özgürlükle karşıtlık ilişkisi çerçevesinde ölü bir madde olarak tasavvur eder. Dolayısıyla insan-doğa ilişkisinde doğaya, bir kullanım enstrümanı olmaktan başka bir rol kalmaz. Doğa, insan belirleniminin nesnesidir.

Ben’in özü eylemdir. Tüm eylemlerin nesnesi ben olmayandır. Ben olmayan irade ve mantıktan yoksundur. Doğa ancak insan beninin pasif nesnesi olarak algılanabilir. Doğayı bu şekilde nesne statüsünde göstermek onun insanın ereğinin bir malzemesi haline getirmektir. İnsanın doğasında doğanın gücüne boyun eğdirme çabası olduğuna dikkat çeken Fichte’ye göre insanın gücünün ilk ifadesi doğayı kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmek üzere ona yönelmesidir. İnsanın kendini korumaya yönelik müdahaleleri doğayla başlattığı savaşın bir resmidir. İnsan canlı ve cansız doğayla bu türden bir ilişki kurar ve onu kendi amaçlarına göre değiştirmeye çalışır. İnsanın insana karşı yaklaşımında da doğayla kurduğu türden bir ilişki olsaydı Hobbes’un herkesin herkese karşı savaşı savının doğrulanabileceğini söyleyen Fichte, insanın özgün doğasında eşitlerine karşı doğaya karşı olduğundan farklı davranmasını belirleyen bir ilkenin bulunduğu fikrindedir. Fichte, insanın kaba ya da hayvani doğayı kendi amaçlarına göre değiştirmek üzere yola çıktığı savından hareket ederek “her zaman

kendinle bir ol" türünden yüksek bir ilkeye tabi olmanın gereğini dile getirir. Böylece insan, tam olarak açık bir şekilde tasarlanmış bir ilkedен değil, ama tüm varlığı boyunca örülmüş olan ve özgür iradesi dolayısıyla makul olmayan doğaya boyun eğdirmeye çalışır, böylece her şey onun aklıyla uyusabilir (Fichte, 1966, s. 100). Bu modern felsefe ve bilimin özne anlayışının Descartesçi ve Baconcu temellerini sahiplenme anlamını da taşır.

Fichte'nin Ben kavrayışıyla ilgili eleştirisinde Novalis "Ben" derken kastedilenin ne olduğunu sorgular. Fichte'nin yaptığının her şeyi keyfi bir biçimde "ben"in içine doluşturmak olduğunu ifade ederek, onun bunu hangi yetkiye dayanarak yaptığını sorar. Bu bağlamda "ben, kendisini başka bir ben ya da ben olmayan olmaksızın koyabilir mi?", "Ben ve ben olmayan nasıl olur da birbirinin tam karşıtı olabilir?" (Novalis, 2003a, s. 7) sorularına başvurur. Kaldı ki Novalis'e göre Fichte'nin Ben'i, bir Robinson Crusoe'dur: Bilim öğretisinin sunumunu kolaylaştırmak için başvurulmuş bilimsel bir kurgudur. Bunun yanında Fichte'de her kavram bir Ben'dir. Ben, evrensel bir düşünce molekülü olarak işe koşulur (Novalis, 2007, s. 132). "Ben"e atfedilen bu önemli rol dolayısıyla doğanın pozisyonu "Ben"e bağlı bir sürecin içine yerleştirir.

Schelling'in, "bütün modern felsefe, doğa yokmuş gibi ilerler" ifadesini, Fichte'nin felsefesini göz önünde bulundurarak dile getirdiğini ifade eden Becker ve Manstetten'e göre Schelling'in eleştirisi, Fichte'nin felsefesinin, Descartes'tan bu yana çoğu anlayışta olduğu gibi, doğayı kendi başına bir varlık olarak göremediği yönündedir (Becker & Manstetten, 2024, s. 104). Novalis'in eleştirisi de doğadan bağımsız bir ben fikrinin eksik olduğu yönündedir. Novalis, şu ifadeleriyle tabiatın içerisinde insanı özel kılmanın ölçütünün ne olduğunu sorgular:

Bilmiyorum niçin durmadan özel bir insanlıktan söz ediliyor. Hayvanlar, bitkiler ve taşlar, yıldızlar ve hava da insanlığa dâhil değil mi ve bu [insanlık], içinde sonsuz derecede çeşitli, ilerleyen ipliklerin kesiştiği yalnızca sinir iplikleri değil mi? İnsanlık tabiatsız kavranabilir mi? Öteki tabiat soylarından bu kadar mı başka? (Novalis, 2014b, s. 106)

Doğanın ben olmayan olarak değil, kendi başına varlığı konu edilmediği müddetçe doğa içindeki yaşamın tam anlamıyla anlaşılması mümkün değildir. Bunun yanında doğanın yaşamı modern insanmerkezci yaklaşımla tehlikeye atılabilir. Novalis'in bilim eleştirisi "doğanın doğa bilimcilerin

elinde can verdiği, geriye seçiren ölü parçalardan ziyade bir şey kalmadığı” yönündedir. Burada bir diğer önemli şey doğayla ilgili tüm konuşma ve diyaloglarda sorun, bunun doğayla ilgili olmasıdır. Doğanın kendisinin konuşması yoktur ve o, bu tür diyaloglarda yer almaz. Peki, insan eylemlerinin nesnesi olmak dışında bir değere sahip olması için doğanın nasıl anlaşılması gerekir? Ben-olmayan olarak kavradığımız doğa, bilimin nesnesi olarak kavradığımız doğa, Novalis felsefesinde “taşlaşmış büyülu bir şehir” olarak tasvir edilir (Becker & Manstetten, 2024, s. 104). Doğayı bir nesne statüsünde görerek anlamaya çalışmak, modern insanın sabitleyip hükmetme arzusunun bir eseridir.

Doğa, büyülu bir şiir gibi okunmalıdır. Şairce bir kavrayış doğayı tozlu kitap sayfalarından okumaya yeğ tutulmalıdır. Novalis’e göre kitaplardan yola çıkarak tabiatı anlamaya kalkışmak, tabiatın kendisine yönelmemek tabiattan hiçbir şey anlamamak anlamına gelir. “Birçok kitap, gerçek dünyanın parça parça görüşlerinin sunumlarından başka bir şey değildir” (Novalis, 2014b, s. 66). Kitaptan anlamaya kalkışmak filolojik bir deneyim kazandırır. Bu türden bir ilişkinin yerine birinci elden bir ilişki zorunludur. Bunun için eleştirel bir başlangıç yerinde olacaktır. Aslında eleştircilik (ya da tersine çevirme metodunu da içine alan bitirme metodu), bizi doğayı incelerken kendimize, iç gözleme ve çabaya, kendimizi incelerken de dış dünyaya, dış gözlemlere ve denemelere götüren öğretilerdir. Felsefi yönden bakıldığında o, bütün belirtilerin en verimlisidir. Bu öğreti bize doğayı ya da dış dünyayı bir insani varlık gibi hissettirir. Bize her şeyi yalnızca, kendimizi ve sevdiklerimizi, bizi ve sizi nasıl anlıyorsak öyle anlayabileceğimizi anlamamız gerektiğini gösterir” (Novalis, 2014b, ss. 99-100). Bu, doğa ve insan ilişkisinde dışla için ne kadar birbirine ait olduğunun göstergesidir.

Novalis kendimizi sistem içinde bir üye olarak gördüğümüzü belirterek aslında yabancı dediğimiz şeyi kendimize yabancı kılarak anlamaya çalıştığımızı ifade eder. Bu, özne ile nesnenin hakiki bağını anlamamızı gerektirir. İçimizdeki dış dünya sayesinde bağlı olduğumuz gerçeklik, dış dünyanın da bizim dışımızla bağlı olduğunun göstergesidir. İçimiz ve dışımız nasıl birbiriyle bağlıysa dış dünya da bizimle aynı biçimde irtibat halindedir. Novalis hakiki idealin mümkün olduğunu ve doğanın ideal olduğunu dile getirir. Ben ilkesine gelince o, aynı zamanda hakiki, toplumsal, liberal ve evrensel bir ilkedir. Novalis’e göre “kendi olmak bütün bilginin temelidir,

değişebilir olandaki istikrarın temelidir. En yüksek çeşitliliğin de ilkesidir bu aynı zamanda. (Sen) (ben olmayan yerine – sen)(Topluluk ve kendine özgülük. Hepsi ben olabilir ve bendir ya da ben olmalıdır)” (Novalis, 2014b, s. 100). Karşımızda konumlanan her türlü “Sen” aslında kendi perspektifinden bendir ve buna “Doğa” da dâhildir. Özgün yanıyla bu benliği konuşur her bir benin ve doğa da kendi dilinde aktarır söylemek istediklerini. Bu dili anlayabilmenin yolu doğayla sıkı bir irtibatı gerektirir. Yukarıda da izah edildiği üzere kitap sayfalarından öğrenilen şey filolojiktir.

Dışa yerleştirmiş olduğunuz bir şey sayesinde ben olma fikri “ben”in kendini tanıtmayı zorunlu kılar. Bu, aslında modern özne tahayyülünün bir uzantısıdır; çünkü güçlü olduğunu kanıtlamaya çalışmanın bir göstergesidir. Modern doğa anlayışı, doğayı, insanın karşısında bir nesne olarak konumlandırmasıyla onu hükmedilecek bir şeye dönüştürmüştür. Aklın evreninden ortaya çıkan bilgi güçtür. Bu gücün uygulanacağı nesne ise doğadır. Doğanın kendisinin bir nesne olarak kavranması, onun büyüklüğünü fark etmemenin bir sonucudur. Bu büyüklüğü anlayabilmenin temel koşulu ise doğanın da fail ve yaratıcı bir özne olarak görülebilmesidir. Novalis’in doğa tartışmasına kattığı en önemli şeylerden biri “Sen” olarak doğa fikridir. Novalis’in bu anlamdaki kavrayışı çerçevesinde ihtiyaç dışarıda aranmaz; içsel bir duyarlılık zaten sizi parçası olduğunuz bir bütüne çağrılı kılar. Dolayısıyla doğa bir başkası olarak, bir nesne olarak kavranmak bir kenara; onun, hem *Sais Çırakları*’nda hem de *Fragmanlar*’da belirtmiş olduğu üzere bir Sen olarak, başka bir özne olarak kavranır. Bu kavrayış doğayla olan ilişkimizin simbiyotik bir ilişki olarak düşünülebileceğini gösterir. Dolayısıyla Novalis’in kavrayışında doğa, üzerinde güç uygulanacak bir varlık olarak resmedilemez. Ona baskı uygulandığında baskının hem öznesi hem nesnesi olarak insan bundan doğrudan etkilenir.

Novalis’t e gücün yarattığı yıkım arzusunun durulmasını *Heinrich von Ofterdingen* adlı yapıtında Heinrich’in tam da Haçlı Seferleri üzerine öyküleri dinleyip galeyana geldiği anın ardından Zulima adlı doğulu karakterle karşılaşması üzerinden anlayabiliriz. Deneyimlenmemişe karşı bir önyargı hemen her zaman insanı yanlış kararlar almaya sevk edebilir. Zulima’yla karşılaşp onu deneyim dünyasına dâhil etmesi kahramanda yıkım arzusunu tamamen yok etmiş, hatta onun, Zulima’nın acılarını paylaşp onu kendisine dâhil etmesine vesile olmuştur. Doğayla ilgili ikinci elden her tür bilgi

de böyledir, doğayı teneffüs edip benliğinizde anlamlandırmadığımız müddetçe doğaya, başkalarının bize gösterdiği gibi yaklaşırsınız ve bu da hiçbir koşulda gerçek bir ilişkiyi göstermediğinden en nihayetinde onu kullanmak için bir aygıt derekesine indirir. Bunun başka bir sonucu daha vardır. Çünkü Novalis'te doğa ve insan birbiri içine yerleşiktir ve bu kullanım ilişkisinde ya da güç kullanma ilişkisinde hareketi yönlendirdiğiniz öznenin kim olduğu da tartışmalıdır. *Heinrich von Ofterdingen*'de şair Klingshor'un anlattığı masalda Cinnistan bir demiri eline alır, evirir, çevirir bükerek ve üfleterek kuyruğunu ısırarak bir yılanı dönüştürür. Kendi kuyruğunu ısırarak yılan imgesi doğanın bir parçası olan insanın ilmiyle onu alt ettiğini sanmasının ironik bir anlatısıdır. Aydınlanmanın tahakküm kurma arzusunun nasıl sonuçlanabileceğini gösterir. Bu, doğaya güç uyguladığımızda bunun nasıl kendimize döneceğinin bir örneği olarak gösterilebilir (Novalis, 2014c, s. 123). Mesaj basittir: Doğaya saptığınız hançer kendinize saptığınız bir hançerdir.

Novalis'te, insan ve doğa arasındaki ayrımı ve bunların orijinal kimliğini ortaya çıkaran kavramlar bulduğumuzu ifade eden Becker ve Manstetten, felsefi geleneğin insan ve doğaya ilişkin kategorik ayrımına işaret ederek Novalis'in bu kategorileri ele almakla birlikte bunların anlamlarını dinamik bir prosedürde değiştirdiğini dile getirir. İnsan, kendisi ve öteki olarak görülmelidir. Doğa, başkası ve kendisi olarak görülmelidir. Bu, özellikle, ruh kavramının sadece insanlara mahsus olmadığı, aynı zamanda doğa için de geçerli olduğu anlamına gelir. Doğanın da insanoğlunun da manevi boyutları vardır. Bu görüş, insan ve doğa arasında her iki ortağın da eşit olduğu bir karşılaşmayı mümkün kılmak için gereklidir. Böylece Novalis, Fichte'nin doğayı bir ben-olmayan olarak anlamasını reddeder. Buna karşılık Novalis, "Ben-olmayan yerine – Sen"i yerleştirir (Becker & Manstetten, 2024, s. 105; Novalis, 2014b, s. 100). Sen, doğanın kendisinin de bir hesabının olduğunu kabul etmeyi gerektiren bir özne olarak koyulur. Dolayısıyla doğa, karşıtlık üzerinden karşılaşılabilecek bir şey değildir. Aslında o basitçe bir "şey" değildir. Kullanılacak, araçsallaştırılacak, hükmedilecek bir arzu nesnesi değildir. Aksine içini ve dışını ayırt edemeyeceğimiz holistik bir kavrayışın anlayabileceği bir devinimdir. Bu devinin sesi, gözü, kulağı vardır. *Sais Çırakları*'nda doğa dile gelir ve şöyle der:

Keşke insan doğanın iç müziğini anlayabilse ve dış ahengini hissedebilse. Ama

insan hepimizin birbirine ait olduğunu, birimiz olmadan öbürümüzün var olmayacağını neredeyse hiç bilmez. İnsan hiçbir şeyi yerinde bırakmaz, zorbalıkla bizi birbirimizden ayırır ve ahenksizliğimizden beslenir. Oysa insan bize dostça davransa ve ahdimize ortak olsa, ne kadar mutlu olacak, tıpkı adına yaraşır bir biçimde anılan Altın Çağ'da olduğu gibi. O zamanlar insan bizi anlardı, biz de insanı. Tanrı olma arzusu ayırdı insanı bizden. (Novalis, 2017, s. 73)

İnsanın arzuları kendi bencilliğinin bilinçsizliği çerçevesinde davranışlarına yön verir. Böylelikle insan, varlığının kendisinden bağımsız olmadığı bir başka var olanı rakip olarak görür ve parçası olduğu bütünü içinden kemirmeye başlar. Bu düşmanlaştırılan öznenin kendi öz yurdu olduğuna ilişkin anlayışsızlığının bir tezahürüdür. Novalis'te insan ve doğanın karşılaşması ben ve sen arasındaki bir diyalogda aşk perspektifiyle dile gelir:

Gerçekten de en güzel çiçekler aşığının yanında açıp onu süslemekten hoşlanmaz mı? Gökyüzü daha berrak, su daha duru olmayı seçmez mi âşık için? İnsan adını verdiğimiz bu yüce ve olağanüstü varlığın duygularını tıpkı yüz ve mimiklerde, nabız ve renklerde dışa vurması gibi ifade etmez mi doğadaki değişimler? Ne zaman kendisiyle konuşsam eşsiz bir Sen olmaz mı sarp kayalık? Ve Ben akan suyuna bakarken düşüncelerimi alıp götüren bir ırmaktan başka neyim? (Novalis, 2017, s. 89)

Novalis'e göre tabiatla hiçbir güç, hiçbir görüngü yalnız başına açıklanamaz. "Bütün güçler, ne iseler zincirlerdeki bölünmelerle odurlar. Öteki neyse o da birdir, yalnızca o zincirdeki yeriyle, komşuluğuyla biçimlenmiştir" (Novalis, 2014b, s. 137). "Bitkiler, insanın bitki duyusuna, hayvanlar hayvan duyusuna, taşlar taş duyusuna etki eder... eğer Tanrı insan olabiliyorsa, taş, bitki hayvan madde de olabilir" (Novalis, 2014b, s. 147). Hristiyanlığın tanrıyı insan suretinde yeryüzüne indirmesi, Novalis'te Tanrı'nın başka türler olarak görünmesinin önünde bir engel olmadığı biçiminde tasavvur edilir.

Novalis'e göre doğa bizi en kesin ve en kolay şekilde yönlendirir; sadece neyin doğa olduğunu ve neyin doğa olmadığını ayırt etmek zordur. Bunu anlamak için, gerçekte ne olduğumuzu ve ne olmadığımızı dikkatle incelemekten daha iyi bir tavsiyesi bulunmadığını söyleyen (Novalis, 1975, s. 116) Novalis'in bu anlayışı doğayı kendisinden okumamızı gerektirir. Bu kendilik birbirinin içine geçmiş insan öznesi ve doğa öznesinin bir arada

olduğunu kavramayı gerektirir. Bu bir arada oluştta birinin diğerine üstünlük sağlaması söz konusu değildir. Bir sınır durumundan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla doğayla bir güç savaşımında gücü yönelttiğimiz şey bir “ne” değil, bir “kim”dir ve bu “kim” olarak işaret ettiğimiz şeyler sınırları birbirine geçmiş iki “ben”dir. Bir “ben” olarak insan ve bir “ben” olarak doğa.

Novalis’e göre “toplu delilik, delilik olmaya son verir ve sihir olur: kuralara göre ve tam bilinçli delilik” (Novalis, 2014b, s. 151). Yani daha önce üretilmiş tüm delilik rejimleri yani insanı ister yaratanın özel bir kulu olarak, ister kendi aklının hükümlerine duyduğu güvenle kendini tanımlayan bir varlık olarak görmek her şartta başlangıçta delilik alametleridir ve zaman başka türden bir deliliği ürettiğinde yeni normalimiz bu olacaktır. Hakiki bir aydınlanmanın sihir olarak kavranabileceğini söyleyen Novalis’in, bizim sihrimizin de her şeyin konuştuğuna inandığımız bir tabiat olması arzusuyla oluşturmayı hayal ettiği yeni normalin bir tanımlaması şöyle olabilir: “Kendimizi bir periler dünyasında görmememizin nedeni yalnızca organlarımızın ve hassasiyetimizin zayıflığıdır” (Novalis, 2014b, s. 73). Duyarlılığı gelişmiş bir insan tasavvurunun doğanın şiirinin ilhamıyla onu bambaşka bir biçimde temsil edebileceği düşünülebilir. Novalis romantik perspektifini bu alana da taşır. Hatta bu bir zorunluluk olarak tasvir edilir:

Dünya romantikleştirilmek zorundadır. O zaman en eski mana yeniden bulunur. Romantikleştirmek, niteliksel bir güçlendirmeden başka bir şey değildir. Bu işlemde aşağı bir benlik, daha iyi bir benlikle aynılaştırılır. Keza, biz kendimizde böyle bir niteliksel güçler dizisiyiz. Sıradan olana yüksek bir mana, alışılmış olana esrarengiz bir itibar, bildik olana bilinmeyenin şerefini, ölümlülüğe ölümsüz görüntüsünü vermekle onu romantikleştiririm. Tersine bu işlem, daha yüksek, tanınmayan, mistik, ölümsüz içindir ve bu, bu bağlama yoluyla logaritmalıştırılır, sıradan bir ifade kazanır. (Novalis, 2014b, s. 69)

Bu satırlar felsefe tarihinde sıklıkla itibarsızlaştırılan görünüşe hakkını teslim etmek açısından önem taşımaktadır. Logaritmalastırmak suretiyle doğayı başka bir perspektiften okumanın imkânı da ortaya çıkar. Doğa ile insan ilişkisinde tersyüz edilen duyum ve algı birbirine içkin olan bu iki gerçekliği birbirinin içinde aramayı gerektirir. Doğanın aynasında kendini görme ve doğanın ruhunda kendi ruhunu arama fikri bağlamında Platon’un *Alkibiades I* diyaloguna yeniden başvurulabilir. Ben olarak insan ve sen

olarak doğa karşılıklı olarak yer değiştirirler. Tıpkı diyalogun sonlarında Al-kibiades'in Sokrates'e söylediklerinde olduğu gibi: "Bundan sonra yer de-ğiştireceğiz Sokrates. Ben sen, sen de ben olacaksın. Çünkü bugünden iti-baren benim senin peşinden geldiğimi göreceksin" (Platon, 2010, s. 135d). Bu kendini tanımanın yalnızca başka bir ruh aracılığıyla mümkün olabile-ceğini ifade eden Sokrates'in iki eşit ruhun birbirlerini takip etmelerinin bir sonucu olarak anlamının ufkunun belirginleşeceğine yönelik değerlen-dirmesinin bir sonucudur. Diyalogun konusu kendini bilmek ve kendini ta-nımaktır. Novalis de *Kenne Dich Selbst* (1960, s. 403) şiirinde Delfi tapına-ğındaki aynı ilkeye başvurur: Kendini bil!³ Ona göre de kendini tanımak ve kendi gizini deneyimlemek, bir aracı vasıtasıyla olur. Ancak Novalis eşitliği iki insan arasında değil insan ve doğa arasında kurmayı tercih eder. Doğayı bir özne olarak tanımlamak suretiyle kendi ruhunu deneyimleyeceği bir eşi-tinin peşinden koşar.

Sonuç

Doğayı takip etmenin ve doğa olmayı kendinden özgürleştirmenin gereğine inanan Novalis'in doğanın peşinden gitme ve gizin peçesini açma misyonu kendini kendi yurdunda bulmakla tamamlanır. Novalis'in felsefi ve edebi derinliği bizi yüzeyde olan bir şeyle karşılaştırır: kendilik deneyi-mimizle. En nihayetinde bu kendiliğin sınırları hemhal olduğumuz doğanın kendiliğiyle baş başa kalır. Mahoney'nin iddiası burada önemli bir role sa-hiptir. Gerçekten de Novalis'in metinleri bizlere yeni sorular sordurabildiği ölçüde faydalı olacaktır. Sınırların belli olmadığı bir ilişkide doğa ve insanın yerini tayin etmek gerçekten güçtür. Akıl oyunları ile insan kendini mer-keze yerleştiren bir anlayış ortaya koysa da her karşılaşmada bunun böyle olmadığını farkına varacaktır. Böylelikle cevapların yerini sorular alır. Yeni sorular doğanın algoritmasını nasıl anlayacağımızı da belirler mahiyet-tedir. Bugün karşı karşıya olduğumuz küresel felaketlerin temel nedenleri nelerdir? Karşılaşmalarımızda ihmal ettiğimiz diğer benlerle ne tür bir or-taklık içindeyiz? Çıkarırsız bir beraberliğin imkânı nedir? Çıkar sözcüğünün anlamı nedir? Doğayla ve irtibatlı olduğumuz her bir özne-nesneyle

³ *Kenne Dich Selbst* adlı şiirinde Novalis kendini bilmeye vurguda bulunur. Buna göre yalnızca duyarlı insan gerçek ustadır. Kendini bil ilkesine sadık kalan kişi iksirlere muhtaç olmaksızın her şeyi yaşama dönüştürebilir.

ilişkimizde ortaya koyduğumuz davranışların gerçekten bilincinde miyiz? Sınırları belirli olmayan bir birlikteliği göz önünde bulundurduğumuzda bu sorulara yanıt bulmanın olanağı nedir?

Novalis'in yarım bıraktığı metinler bu anlamda kendi güncelliğimiz çerçevesinde ortaya çıkan sorunların çözümü açısından değerlendirmeye tabi tutulmak suretiyle yeniden yazılabilir. Novalis bunun yapılabilmesi açısından yeterli bir boşluk bırakmıştır. Bu boşluk en nihayetinde bunu tamamlamaya namzet insanların çabalarıyla doldurulacaktır. Bu, elbette Novalis gibi önemli bir düşünürün kaleme aldığı yazıyı tamamlama cüreti göstermekle karıştırılmamalıdır. Bu, Novalis'in sunmuş olduğu imkânın patikalarını takip etmek suretiyle kendi güncelliğimizle hesaplaşmanın bir aracı olabilir. Bununla birlikte zaman-aşırı bir değerlendirmeye farklı dönemlerde farklı güncellikler açısından yeniden bir çözümleme gereği de söz götürmez.

Kaynaklar

- Aytaç, G. (2005). *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Becker, C., & Manstetten, R. (2024). Nature as a You: Novalis' Philosophical Thought and the Modern Ecological Crisis. *Environmental Values*, 13(1), 101-118.
- Fichte, J. G. (1966). *Gesamtausgabe: C. Werkeband 3* (L. Reinhard & H. Jacob, Ed.). Friedrich Frommann Verlag.
- Fichte, J. G. (2024). *Tüm Bilim Öğretisinin Temeli* (A. Nalbant, Çev.). Say Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021a). İnsanın Saygınlığı Üzerine (C. Camcı, Çev.). İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 55-59). Doğu Batı Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021b). İnsanın Belirlenimi (U. Nutku, Çev.). İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 296-302). Doğu Batı Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021c). Bilim İnsanın Belirlenimi Üzerine Bazı Dersler (J. Dirlikyapan Özatan, Çev.). İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 112-160). Doğu Batı Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021d). Transendental Felsefenin Temelleri (Y. Çına, Çev.).

- İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 211-260). Doğu Batı Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021e). Doğal Hukukun Temelleri-Kapalı Ticaret Devleti (A. Tokatlı, Çev.). İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 303-310). Doğu Batı Yayınları.
- Fichte, J. G. (2021f). Çağımızın Temel Karakteristikleri (G. Ateşoğlu, Çev.). İçinde E. A. Kılıçaslan & G. Ateşoğlu (Ed.), *Alman İdealizmi I Fichte* (ss. 311-321). Doğu Batı Yayınları.
- Gökberk, M. (2012). *Felsefe Tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Hartman, N. (1960). *Die Philosophie Des Deutschen Idealismus*. Walter De Gruyter & Co.
- Kluckhohn, P. (1961). *Das Ideengut Der Romantik*. Max Niemeyer Verlag.
- Mahoney, D. F. (1992). Human History as Natural History in “The Novices of Sais” and “Heinrich von Ofterdingen”. *Historical Reflections / Réflexions Historiques, Fall*, 11-124.
- Novalis. (1960). Vermischte Gedichte. İçinde P. Kluckhohn & R. Samuel (Ed.), *Schriften* (ss. 373-424). W. Kohlhammer Verlag.
- Novalis. (1975). Abteilung II: Briefe von Novalis. İçinde R. Samuel, H. J. Mähl, & G. Schulz (Ed.), *Schriften: C. Vierter Band* (ss. 111-119). Verlag W. Kohlhammer.
- Novalis. (2003a). *Fichte Studies* (J. Kneller, Ed.). Cambridge University Press.
- Novalis. (2003b). *Poetika* (A. Sarı & Ş. Çoraklı, Çev.). Babil Yayınları.
- Novalis. (2007). *Notes for a Romantic Encyclopedia Das Allgemeine Brouillon* (D. W. Wood, Çev.). State University of New York Press.
- Novalis. (2017). *Sais Çıraqları* (M. B. Albayrak, Çev.). Notos Kitap Yayınevi.
- Novalis. (2014a). Çiçek Tozları (G. Aytaç, Çev.). İçinde *Fragmanlar* (ss. 15-55). Doğu Batı Yayınları.
- Novalis. (2014b). *Fragmanlar* (G. Aytaç, Çev.). İçinde *Fragmanlar* (ss. 56-117). Doğu Batı Yayınları.
- Novalis. (2014c). *Heinrich von Ofterdingen* (İ. Cankorel, Çev.). Doğu Batı

Yayınları.

Platon. (2010). *Alkibiades I* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.

Sarı, A., & Çoraklı, Ş. (2003). Kaderi Suya Yazılı Romantik Bir Filozof: Novalis. İçinde *Poetika* (ss. 7-12). Babil Yayınları.

Stone, A. (2013). Alienation from Nature and Early German Romanticism. *Ethical Theory and Moral Practice*, 17(1), 41-54.

Toy, W. D. (1918). The Mysticism of Novalis. *Studies in Philology*, 15(1), 14-22.

Valpione, G. (2023). Novalis' Metaphysics of Having: A Step Towards an Environmental Conception of the Human-Nature Relationship. *Human Affairs Postdisciplinary Humanities & Social Sciences Quarterly*, 33(4), 485-496.

Öz: Alman romantizminin öncü düşünürlerinden biri olan Novalis edebi ve felsefi çalışmalar ortaya koymuş, sıra dışı bir bakış açısıyla doğa-insan ilişkisini ele almıştır. Bu çalışma doğayı bir özne olarak tasarlayan Novalis'in doğa anlayışı çerçevesinde insan anlayışını ele alarak anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Bunun için öncelikle modern bilimin ve felsefenin insan anlayışı tartışmaya açılmış ve akıllı insan tasarımı eleştiriye tabi tutulmuştur. Doğa-insan ilişkisinde insana verilen birincil pozisyonu sorgulayan Novalis, bunun anlamına ilişkin değerlendirmeler yaparak kendisi de doğanın bir parçası olan insan varlığının gerçekten bu ayrıcalıklı pozisyonu kendisine uygun görmesinin riskine işaret eder. Ona göre doğa modern bilimin ele aldığı şekliyle insanın üzerinde hükümlanlık kuracağı bir varlık değildir. Bu çerçevede Fichte'nin doğa-insan ilişkisi kavrayışındaki "ben" ve "ben-olmayan" ayrımını reddeden Novalis'e göre doğanın kendisini de bir özne olarak tasarlamamız gerekir. Böylelikle doğa-insan ilişkisinde sınırlar ortadan kalkar. İnsanın kendilik tasarımını sorunsallaştırması sayesinde doğayla daha sağlıklı bir ilişkinin zemini ortaya çıkmış olur.

Anahtar Kelimeler: Ben, Ben Olmayan, Doğa, İnsan, Novalis.

